

Милош Ивановић, “Добри људи”
у српској средњовековној држави

Београд: Историјски институт Београд, 2017, 175 str.

Istorijski institut u Beogradu 2017. godine objavio je knjigu pod naslovom “Добри људи” у српској средњовековној држави, nastalu kao plod rada na projektu “Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, друштвени, привредни и правни процеси”, koji je finansiralo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije razvoja Vlade Republike Srbije. Autor ove studije je naučni saradnik Istorijskog instituta Miloš Ivanović. Osnovna tema monografije kojom se ovoga puta predstavlja autor jeste uloga i mjesto “dobrih ljudi” u životu srednjovjekovne srpske države, ali i u postsrednjovjekovnom razdoblju za vrijeme osmanske uprave na ovim prostorima. Knjiga se sastoji od uvoda, tri poglavlja, zaključka, popisa bibliografskih jedinica te registra imena.

U *Uvodu* (9–15), pored toga što definiра главне ciljeve knjige, autor napominje da termin “dobri ljudi” nije bio jednoznačan, te da se zbog toga osvrnuo i na termine koji bi mogli predstavljati njegove sinonime poput *starnika*, *porotnika*, *svjedoka* i *arbitara*. U

skladu s očuvanošću izvora hronološki okvir ovog djela proteže se od 14. pa sve do 19. stoljeća, iako je akcenat prvenstveno stavljen na kasni srednji vijek. Čitateljima je ponuđen osvrt na izvore i literaturu, prilikom čega autor naglašava da su od posebnog značaja za nastajanje ovog djela bili zakonski tekstovi i diplomatska građa, te izdvaja pregled najvažnijih historiografskih radova o ovoj temi ističući da je riječ o terminu korištenom u mnogim evropskim srednjovjekovnim društvima.

Prvo, ujedno najobimnije poglavlje, naslovljeno *Uloga ‘dobrih ljudi’* (15–92), autor započinje analiziranjem najranijeg spomena “dobrih ljudi” u povelji koju je 1355. godine Stefan Dušan izdao Manastiru Hilandar. Komparativnom analizom autor ukazuje na mogućnost da je ovaj termin bio blizak “starnicima”, koji su igrali izuzetno važnu ulogu prilikom suđenja na lokalnom nivou, posebno u određivanju spornih međa. Nakon 1355. godine “dobri ljudi” nastavljaju se javljati u dokumentima tokom 14. i 15. stoljeća. Posebno vrijedan spomen jeste iz Novobrdskog

zakonika despota Stefana Lazarevića iz 1412. godine, koji Ivanović detaljno analizira. Tu se autor uz dodatnu argumentaciju priklanja mišljenju Ivana Božića prema kojem je uloga “dobrih ljudi” bila da sastave zakon po uzoru na onaj kakav je imalo Novo Brdo ranije, što je značilo ujedno i da su njihove kompetencije dosta šire nego u ranijim aktima u kojima se spominju. Takva teza je suprotna onoj koju je 1974. godine iznio Branislav Đurđev, prema kojoj su “dobri ljudi” imali ulogu porotnika i njihov zadatak ovom prilikom nije bio da sastave novi zakon, nego da potvrde postojeći tekst zakona. U nastavku teksta autor analizira pojavu i ulogu “dobrih ljudi” u rudarskim i gradskim zakonima vezanim za Novo Brdo. Ivanović se dotiče i pitanja vezanih uz izbor “dobrih ljudi”, njihov broj, koji je, prema svemu sudeći, zavisio od značaja angažmana (obično 6, 12, 24), te vremenski rok na koji su bili birani. Posebno je vrijedno istaknuti da autor prilikom istraživanja promatra širi geografski prostor, pa tako sagledava i upoređuje upotrebu termina “dobri ljudi” u srednjovjekovnoj Srbiji sa drugim srednjovjekovnim državama, s posebnim osvrtom na Ugarsku, Bizant, Bosnu i Dubrovnik, kao zemlje koje su tokom svog postojanja graničile sa Srbijom. Najveću pažnju Ivanović posvećuje srednjovjekovnoj bosanskoj državi ističući da je u Bosni ovaj termin imao izuzetno široku upotrebu, ali da je obično uz riječ “dobri” išla odrednica Bošnjani. Napravljen je osvrt

o upotrebi ovog termina u bosanskim vladarskim poveljama, u dokumentima koje su izmjenjivali Bosna i Dubrovnik, te u testamentu gosta Radina Butkovića. Također, u ovom dijelu knjige nije propuštena prilika da se spomenu zasluge Srećka Džaje, koji je prikupio i cjelovito analizirao sve izvorne podatke vezane uz ovaj pojam kad je riječ o srednjovjekovnoj Bosni. Na kraju ovog poglavlja autor zaključuje da je uloga “dobrih ljudi” bila izuzetno značajna širom Evrope, posebno u sudskim procesima baziranim na običajnom pravu, te da je riječ o nekažnjavanim ljudima koji su dobro poznavali lokalne prilike.

Ko su bili ‘dobri ljudi’ (93–124) naziv je drugog poglavlja ove knjige. U njemu autor pokušava odgovoriti na pitanje kojem su društvenom sloju pripadale osobe koje su obavljale funkciju “dobrih ljudi” u srpskoj srednjovjekovnoj državi. Na osnovu 97. člana Dušanovog zakonika, prema kojem treba odsjeći ruku svakome ko počupa bradu vlastelinu ili “dobrom čovjeku”, Ivanović iznosi stav da su “dobri ljudi” uživali veliki ugled, ali da nisu jednostavno izjednačavani sa vlastelom. Autor smatra da se naziv “dobri ljudi” upotrebljavao za ličnosti koje su obavljale određenu funkciju, te da to nije bio naziv za određenu društvenu skupinu. Prilikom kompariranja društvenog statusa dobrih ljudi u srpskoj srednjovjekovnoj državi sa drugim evropskim državama iz tog perioda Ivanović konstatira da je bolja očuvanost izvora rezultirala i sa-

držajnijim odgovorima na ovo pitanje u drugim područjima. Autor navodi i da su “dobri ljudi”, kada je riječ o društvenom statusu u srpskim srednjovjekovnim gradovima, činili homogeniju grupaciju negoli je to bio slučaj sa selima. Slična situacija može se susresti i na drugim mjestima u Evropi, a kao primjer su navedeni italijanski gradovi. Ivanović na kraju ovog poglavlja ističe da uslijed nedostatka izvora i dalje ostaju otvorene brojne dileme vezane za ovu tematiku.

U trećem poglavlju, *Nakon srednjeg vijeka* (125–136), naglašeno je da termin “dobri ljudi” predstavlja pojavu dugog trajanja koja se zadržala na ovim prostorima i nakon osmanskih osvajanja, ali sâm izraz nije upotrebljavan kao ranije, nego se sreću osobe koje su izvršavale funkcije karakteristične za “dobre ljude” u ranijem periodu (tipa *yarar adamlar*). U želji da prikaže opstanak običaja i institucija u osmanskome periodu, autor je analizirao određene izvore u kojima se navode svjedoci, upozoravajući da mu pritom nije namjera da na cjelovit način donese sliku o ulozi i društvenom statusu svjedoka na prostoru Srbije u periodu osmanske vlasti. Na primjeru “dobrih ljudi” Ivanović prikazuje kako su određeni srednjovjekovni obrasci ponašanja ostali prisutni vijekovima poslije završetka ovog historijskog perioda. U zaključnom razmatranju (137–141) čitateljima je ponuđen kra-

tak pregled osnovnih ideja i teza koje su prezentirane u knjizi uz napomenu da i dalje ostaje otvoren veliki broj pitanja kojima će se u skladu s istraživačkim mogućnostima biti potrebno pozabaviti u budućnosti.

Smatram da je još Oliver Jens Schmitt u svome radu *Balkanmedievistik als Forschungskonzept* na pravi način detektirao osnovne “nedostatke” balkanske medievistike predlažući nove istraživačke perspektive i ukazujući na njen potencijal koji se, prema njegovom mišljenju, nalazi u unutarregionalnom i evropskom ukrštavanju rezultata koji su postignuti u nacionalnim okvirima. Upravo sam mišljenja da je Miloš Ivanović jedan od rijetkih historičara sa ovih prostora koji je u knjizi “*Добри људи*” u srpskoj srednjovekovnoj državi izišao iz okvira nacionalne historiografije, te je centralnu temu svog istraživanja promatrao i kroz prizmu istraživačkih rezultata regionalnih i evropskih historiografija, čime su postignuti rezultati u konačnici cjelovitiji u odnosu na prethodnike, a samo djelo je podignuto na jedan viši nivo. S obzirom da je riječ o mladom istraživaču kojem je ovo prva objavljena knjiga, na kraju treba izraziti nadu da će i njegova naredna istraživanja biti u skladu s postignućima savremene historiografije, te da će doprinijeti boljem i cjelovitijem sagledavanju srednjovjekovnih prilika na prostoru naše regije.

Amer Maslo